

jsou takřka posvátné, to je hulvátství nejhrubšího zrna. Tady nejde o nic menšího než o marasmus. Anebo by snad někdo chtěl nezbytnost těchto „delikátností“, posazených vědomě do takovýchto souvislostí, omlouvat či vysvětlovat – fiktivním bojem proti „patetismu“?

Je smutno nad touto knihou, z níž to ani jednou nezableskne „uhlířskou vírou“. Je smutno tím více, že tato kniha, napsaná před deseti lety, je nyní dráždidlem pro snoby, jejichž chuťové buňky již otupěly a potřebují pikantní vzpruhu.

A to jsme ještě nehovořili o jazyku Zbabělců, z něhož to vane zlato-mládežnickou plesnivinou a dýchá odvarem z americké soudobé literatury.

Talentovaný autor vyrazil do boje – proti komu? – a prohrál. Nezmiňovali bychom se o této prohře, kdyby tento „všednodenismus“ – kolik takových už jich literatura viděla a zažila – nevyhovoval náladám určité části naší inteligence, kdyby se nevydával a nebyl vydáván za umění moderní a současné, svou pravdou sloužící socialismu.

(1959)

ČERVIVÉ OVOCE

Josef Rybák

Literární noviny přinesly ve svém letošním prvním čísle anketu, ve které několik spisovatelů odpovídá na otázku, která česká nebo slovenská kniha je nejvíce zaujala a proč. Několik spisovatelů se tam také zmínilo o knize Josefa Škvoreckého Zbabělci.

Zasloužilý umělec Karel Nový tu o Škvoreckém napsal : „Nadaný autor mi připomíná kotě, sice už značně protřelá a chytré, ale nebezpečně napažené prašivinou. Má-li být zachováno při životě, učíte, co redakční rada Čs. spisovatele opomenula udělat: doneste je ihned k zvěrolékaři.“ Naproti tomu Karel Ptáčník řadí prvotinu Škvoreckého k nové knize Otčenáškově a ke knížkám Lustigovým a jako v těchto knížkách i v ní vidí „současnost nevymyšlenou, nevykonstruovanou, neschematickou a objevnou“.

Kdo knihu četl, odpoví si snadno na otázku, kdo z těchto dvou autorů má pravdu. Objevná, neschematická a nevymyšlená kniha je vždy událostí našeho knižního trhu. Ale je objevností viděnou mladýma očima to, co umělecký vývoj odhodil už kdysi stranou jako na efekt vypočítanou efemérní záležitost, která je nová a moderní jako např. plnovous našich dvacetiletých mladíků.

Pamatujeme nemálo takových objevných knih, po kterých se slehla zem. Například v třicátých letech, kdy se přihlásila u nás Marie Majerová se svou *Sirénou*, Marie Pujmanová s *Lidmi na křížovatce*, Jilemnický s *Kompasem v nás*, kdy nás vzrušovaly knihy Aragonovy, Dreisera, Passose, Martina Rogera du Garda nebo knihy sovětských autorů, vyšla s vyloučením veřejnosti také jedna „objevná kniha“, *Smrt na úvěr* od F. L. Célinea. Přestože v úvodním slově bylo psáno, že jde o literární událost mimořádného významu, o knihu pravdivou a krvavě upřímnou, buržoazní nakladatel si ji netroufal vydat jinak než pro subskribenty. Cesta do hlubin noci od téhož autora byla proti ní neškodné čtení pro lyceistky.

Tenhleten Céline daleko víc než současní američtí autoři, jejichž styl Škvorecký s virtuozitou napodobuje, by mohl být otcem tohoto autora. I jemu chybí vkus a stud, i tady ta upřímnost, s jakou se zpovídá románový hrdina, odhaluje i kus vlastní mentality samého autora, značnou otrlost, cynismus a intelektuálštinu literáta, který vysvléká donaha nejen své postavy, ale i sebe.

Zbabělci zachycují osudy skupiny maloměstských „pásků“ ve dnech květnové revoluce 1945, v čele s hlavní postavou Dannym, jehož životní obzor se točí kolem džezu a holek. Tento Danny se nejprve motá se svými přáteli v květnových dnech, je zatahován do maloměstšácké frašky místní smetánky, která tu dělá převrat, když už si myslí, že tím nic neriskuje, ale když přes město táhnou esesáci, tak se zbaběle ztrácí, a tito páskové se stávají skutečnými „hrdiny“ protinacistického odporu. Odstřelí kulometem nacistický tank a bůhví, co by ještě nedokázali, kdyby do boje nezasáhli „Rusáci“. Po vzoru románových nebo filmových hrdinů z *Divokého západu* nestojí však páskové o pocty a slávu a anonymně se opět ztrácejí v řadách místních obyvatel.

Tady máš, čtenáři, tu „nekompromisní, odvážnou, neschematickou a objevnou současnost“, jejímiž nositeli jsou dvacetiletí příslušníci zlaté mládeže, kteří sice mluví jako otrlí chlapi, ale zároveň se dovedou i způsobně před spaním modlit k *Panence Marii*.

Knihy Škvoreckého by mohla být zrcadlem maloměstšácké ubohosti, kdyby autorův světový názor i pohled na skutečnost neurčoval hrdina knihy, cynický pásek. Ale vidíš, jak se autor v tomto morálním marastu kochá, jak si v tom libuje a jak láskyplně se zhlíží ve svých postavách

jako jeden z nich. Očima těchto pásků jsou tu viděni i sovětští vojáci jako „negratní Rusáci“, hluboko pod duševní úrovní Dannyho:

„Neměl jsem nic proti komunismu. Neměl jsem nic proti ničemu, dokud jsem mohl hrát v džezu na saxofon a dívat se na holky. Viděl jsem, že v těchto lidech, co sedí na bryčkách, a v těch, co teď začnou zakládat stranu a studovat Marxe a Engelse a Lenina a to všechno, je hlad. Prahlí po vědě. Znal jsem je už z továrny, z debat na záchodě, napínaly je moje kecy o sluneční soustavě a o galaxiích a o Apollinairovi a amerických dějinách. Byl v nich hlad po věcech, kterými já byl přejedený.“

Takových podobných pasáží, dávajících průchod „filozofii“ páskovství, by se dalo citovat nemálo. A ty, čtenáři, si o tom myslí své. Jsi-li socialista, nemusíš se tajit odporem, je-li ti tato filozofie blízká, tak si to pochvaluj.

Škvorecký se v této knize ukázal jako cynický fotograf, kterému nejsou svaté ani věci, z kterých se zrodila svoboda lidu. Je originální v tom, že se mu podařilo vykreslit vlastní morální charakter autora tak nízko jako dosud nikomu. Jeho Zbabělci jsou originální v tom smyslu, že nemají nic společného s proudem naší socialistické literatury, které jde o víc než podávat „zprávědi pásků“: o výchovu socialistického člověka. A z toho nešlíví nic přes všechny snobské literární módy.

(1959)

ZBABĚLCI

Pavel Berka

Koncem roku 1958 vyšel v Praze – v nakladatelství Československý spisovatel – román Josefa Škvoreckého Zbabělci. Je to brilantní kniha – jak i režimní kritika rozpoznala – psaná se zručností amerických novelistů. Nás zaujala především tím, že v Čechách se objevil talent, který s úžasnou dovedností vykreslil podobu těch, jimž se na Západě říká the beat generation, a těch, jimž lze u nás říci: generace, které již odzvonilo. Kdyby měl Škvorecký možnost rozvinout své spisovatelské nadání, stal